

STOR-NILA

EN UNGDOMSMUSIKAL

Manus: Mikael Niemi
Musik: Per Eglund

STUDIEMATERIAL
avsett för grundskolan årskurs 7-9

Innehåll

Detta studiematerial omfattar följande:

- ▶ FÖRORD
- ▶ GEOGRAFI
- ▶ HEM- OCH KONSUMENTKUNSKAP
- ▶ HISTORIA
- ▶ MUSIK
- ▶ RELIGIONSKUNSKAP
- ▶ SAMHÄLLSKUNSKAP
- ▶ SLÖJD OCH BILD
- ▶ SVENSKA
- ▶ ELEVENS VAL
- ▶ SAMERNAS RELIGION

Förord

Detta studiematerial är i första hand avsett för undervisning i grundskolans åk 7-9. Syftet med materialet är att med berättelsen om Stor-Nila och Lill-Docka som bakgrund ge eleverna kunskaper om kultur, språk, religion och historia i Västerbottens län.

Frågeställningarna är ofta allmänt hållna och kan med fördel ses som en utgångspunkt för vidare arbete och diskussion i klassrummet.

På flera ställen har Skolverkets styrdokument för grundskolan, Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011, och kursplanerna citerats. Tanken är att materialet ska kunna fungera som en hjälp att uppnå delar av kursplanemålen.

Studiematerialet kan användas i undervisningen helt eller delvis även om man väljer att inte sätta upp en egen föreställning.

Storuman i augusti 2013

Ulf Andersson

GEOGRAFI

Skolverkets kursplan

"Skolverkets kursplaner: "Genom undervisningen ska eleverna ges möjlighet att utveckla kunskaper om, och kunna göra jämförelser mellan, olika platser, regioner och levnadsvillkor."

Förslag till uppgifter

I scen 13, Stor-Nila kommer tillbaka, släpps Stor-Nila ut ur fängelset på Långholmen och ska därefter ta sig hem på egen hand.

- ▶ Hur reste man på den tiden och hur såg det ut med vägar och transportmedel?
- ▶ Försök att göra en tänkbar resrutt på en karta. Vilken väg verkar mest sannolik att Stor-Nila använde då han tog sig hem från Långholmen?
- ▶ I vilka geografiska miljöer rörde sig Stor-Nila och Lill-Docka?
- ▶ I vilka länder bor samerna och vad kallas samernas landområden med ett gemensamt namn?
- ▶ Hur har samernas landområden förändrats genom tiderna?

I det centrala innehållet för åk 7-9 nämner man bland annat följande:

"Var olika varor och tjänster produceras och konsumeras samt hur varor transporteras" och "Hur människors försörjning och handelsmönster har förändrats över tid".

Här kan man låta eleverna fördjupa sig i hur vi försörjde oss i vår region på Stor-Nilas tid.

- ▶ Hur såg handelsmönstren ut i vår region på den tiden? Försök att hitta exempel på varor som köptes, såldes eller byttes.
- ▶ Ge några exempel på hur människor försörjde sig. Vilka inkomstkällor kunde man ha?

Egna anteckningar

HEM- OCH KONSUMENTKUNSKAP

*Skolverkets
kursplan*

*Förslag till
uppgifter*

"Undervisningen ska även ge eleverna förutsättningar att utveckla kunskaper om kulturella variationer och traditioner i olika hushåll."

- ▶ Ta reda på några olika maträtter och råvaror som är typiska för Västerbottens län.
- ▶ Hur såg kosthållningen ut förr i tiden? Vad åt man och hur tillagade man sin mat? Hur bevarade man maten förr?
- ▶ Vad odlade man i huvudsak i vårt län?
- ▶ Gör jämförelser mellan matlagning förr och nu.
- ▶ Ge exempel på samiska maträtter förr och nu.

Här kan man med fördel tänka sig ett projekt där eleverna får laga maträtter typiska för vårt län.

Man kan låta eleverna gruppvis göra en tankekarta eller bara fylla ett papper med råvaror de förknippar med Västerbottens län. Sedan får eleverna med fantasin och de praktiska förutsättningarna som begränsning komponera sina egna rätter. Kanske detta leder till att vi får en eller ett par nya läns- eller landskapsrätter?

En annan infallsvinkel är att eleverna försöker ta reda på vad man åt på Stor-Nilas tid och att man därefter lagar tidstypisk mat, med stort utrymme för improvisation. Det är ju viktigt att eleverna har kul medan de arbetar.

Egna anteckningar

HISTORIA

*Skolverkets
kursplan*

"Undervisningen ska ge eleverna förutsättningar att tillägna sig en historisk referensram och en fördjupad förståelse för nutiden."

*Förslag till
uppgifter*

Det är naturligtvis mycket i samhället och den lokala miljön som har förändrats, i både stort som smått. I det centrala innehållet nämner man: *"Exempel på hur 1800- och 1900-talet kan avläsas i våra dagar genom traditioner, namn, språkliga uttryck, byggnader, städer och gränser."*

- ▶ Ge exempel på byar och samhällen som har utvecklats, vuxit upp eller kanske helt försvunnit.

Samerna tillhör de nationella minoriteterna i Sverige. I Skolverkets styrdokument för grundskolan, Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011, framgår följande:

"Skolan ska ansvara för att varje elev efter genomgången grundskola har fått kunskaper om de nationella minoriteternas (judar, romer, urfolket samerna, sverigefinnar och tornedalingar) kultur, språk, religion och historia"

I scen 11, Samepolitiken på 1800-talet, berättar farmodern för Lisa om hur samerna gick till Stockholm för att kräva sin rätt.

- ▶ Försök hitta exempel på hur samhället såg på minoriteter förr och gör jämförelser med nutiden.
- ▶ Ta reda på fakta och läs vidare om hur samernas situation såg ut under 1800-talet och om de konflikter som farmodern berättar om.
- ▶ Hur såg skolsituationen för samerna ut då jämfört med idag?
- ▶ Gör jämförelser mellan hur renskötseln såg ut förr och hur den ser ut nu.
- ▶ Ta reda på varför samer tvångsförflyttades, vilka områden de hamnade i och vilka konsekvenser detta fick.

Här handlar det om samer, men eleverna kan säkert hitta många liknande exempel i världshistorien. Man kan låta eleverna arbeta i grupper runt detta tema och sedan låta dem redovisa för varandra.

Egna anteckningar

*Skolverkets
kursplan*

*Förslag till
uppgifter*

MUSIK

”Undervisningen ska ge eleverna förutsättningar att utveckla en musikalisk lyhördhet som gör det möjligt att i samarbete med andra skapa, bearbeta och framföra musik i olika former. Undervisningen ska ge eleverna både möjlighet att utveckla en tilltro till sin förmåga att sjunga och spela och ett intresse för att utveckla sin musikaliska kreativitet.”

Till musikalen ”Stor-Nila och Lill-Docka” finns specialskriven musik av kompositören Per Eglund, men man kan naturligtvis låta eleverna skriva egen musik om man väljer att sätta upp en skolföreställning.

I berättelsen om Stor-Nila och Lill-Docka är det naturligt att i sammanhanget fundera över vilken musik man spelade och lyssnade på under den tid då berättelsen utspelades.

- ▶ Vilka instrument användes på Stor-Nilas tid?
- ▶ Kan man hitta exempel på vilken musik som spelades och komponerades då?
- ▶ Vad kallas det samiska sångsättet och vad kan det handla om?
- ▶ Hur spreds och konsumerades musik i en tid då man inte hade några som helst tekniska hjälpmedel?
- ▶ Ta fram exempel och lyssna på äldre och modernare samisk musik.

Ett förslag på grupparbete är att eleverna söker fakta om och presenterar artister från länet. Det finns gott om exempel på artister och musiker som blivit kända långt utanför länsgränsen, men även sådana som mest verkar på lokal nivå eller som ännu inte har slagit igenom nationellt.

I kursplanerna tar man upp förhållandet mellan musik och identitet:

”Musik finns i alla kulturer och berör människor såväl kroppsligt som tanke- och känslomässigt. Musik som estetisk uttrycksform används i en mängd sammanhang, har olika funktioner och betyder olika saker för var och en av oss. Den är också en viktig del i människors sociala gemenskap och kan påverka individens identitetsutveckling. I vår tid förenas musik från skilda kulturer och epoker med andra konstformer i nya uttryck. Kunskaper om och i musik ökar möjligheterna att delta i samhällets kulturliv.”

Detta ger tydligt stöd för att man arbetar med samisk musik och även gör jämförelser med andra folkgrupper och deras musik.

Egna anteckningar

Skolverkets kursplan

Förslag till uppgifter

Religionskunskap

"Genom undervisningen ska eleverna ges förutsättningar att kunna tolka kulturella uttryck med anknytning till religiösa traditioner."

I scen 5, Farmor berättar, får vi veta att Stor-Nila kom från en trollkunnig släkt.

- ▶ Hur såg samhället på nåjder och schamaner på den tiden?
- ▶ Tror du att det finns nåjder och schamaner idag? Motivera ditt svar.
- ▶ Till vilka gudar offrade samerna förr, och varför gjorde man det?
- ▶ Hur kristnades samerna?
- ▶ Hur såg religiositeten ut förr i Västerbottens län? Hur ser den ut idag?
- ▶ Vilka traditioner var typiska för regionen?

I scen 6, Stor-Nila gifter sig, får vi veta att Stor-Nila träffade sitt livs kärlek, Maria, och att de skulle gifta sig under marknaden i Lycksele 1846.

- ▶ Hur ser bröllopsceremonin ut i olika kulturer och religioner?
- ▶ Ta reda på vilka ritualer som är vanliga i Sverige och gör jämförelser med andra länder, kulturer och religioner.

I det centrala innehållet för ämnet tar man bland annat upp etik och moraliska dilemma. Här finns många möjligheter att anknyta till manuset och berättelsen om Stor-Nila. Om man diskuterar kring Lisa och Niklas, med scen 4 som utgångspunkt, kan man ta upp frågeställningar om till exempel pengar, makt och härskarteknik.

Egna anteckningar

Samhällskunskap

Skolverkets kursplan

Enligt Skolverkets kursplaner ska eleverna "... utveckla förståelse för sina egna och andra människors levnadsvillkor, betydelsen av jämställdhet, hur olika intressen och åsikter uppstår..."

Förslag till uppgifter

- ▶ Hur har samhället och människors levnadsförutsättningar i vårt län förändrats?
- ▶ Hur ser vi på jämställdhet idag jämfört med på Stor-Nilas tid?
- ▶ Hur såg samernas levnadsvillkor ut förr och nu?
- ▶ Vad är en sameby? Fanns det samebyar på Stor-Nilas tid?

I scen 10, Rättegång, beskrivs hur Stor-Nila åtalas för Sjul Sjulssons död. Det diskuteras bland annat om det rörde sig om självförsvär.

I scen 18, Farmor berättar, framgår det att Stor-Nila stulit och åter hamnat i fängelse på Långholmen.

- ▶ Hur såg straffskalan ut på den tiden och vad gäller för motsvarande brott idag?

Scen 12, Fängelsetid, beskriver hur det kunde se ut en vanlig dag på Långholmens straffanstalt.

- ▶ Hur såg rättsväsendet och kriminalvården ut i 1800-talets Sverige?
- ▶ Hur kan en typisk dag se ut i ett svenskt fängelse idag?
- ▶ Undersök hur svensk fängenvård ser ut idag.

Egna anteckningar

Slöjd och bild

Skolverkets kursplan

"Undervisningen ska bidra till att eleverna utvecklar medvetenhet om estetiska traditioner och uttryck samt förståelse för slöjd, hantverk och design från olika kulturer och tidsperioder."

Förslag till uppgifter

I scen 5, Farmor berättar, beskriver farmodern en speciell samekniv

- ▶ Vad är typiskt för slöjd- och bildkonst i Västerbottens län?
- ▶ Ta reda på fakta om samisk slöjd och figurkonst. Ge exempel på material som används.
- ▶ Vad kallas samiskt hantverk/slöjd med ett annat namn?
- ▶ Hur har förutsättningarna för konstupövandet förändrats genom åren?

Här kan man låta eleverna ta reda på typiska drag för slöjd- och bildkonst i vårt län. Detta kan med fördel göras i grupp. Beroende av tid och tillgång på material kan eleverna sedan få tillverka typiska föremål, eller kanske skapa något helt nytt av traditionella material. Alternativt kan man tänka motsatt och tillverka traditionella föremål av i sammanhanget helt nya material.

Varför inte avsluta med att göra en utställning? Det vore väl spännande om framtidens konstnärer fick visa upp sig redan idag?

Egna anteckningar

*Skolverkets
kursplan*

*Förslag till
uppgifter*

Svenska

"Genom undervisningen ska eleverna ges förutsättningar att utveckla sitt tal- och skriftspråk så att de får tilltro till sin språkförmåga och kan uttrycka sig i olika sammanhang och för skilda syften."

Berättelsen om Stor-Nila och Lill-Docka ger många möjligheter för svenskämnet. Läsa, skriva, tala, lyssna och samtala är grundläggande färdigheter som på olika sätt kan vävas in i sammanhanget på ett naturligt och ofta självklart sätt.

Ett ämnesövergripande arbetssätt kan rekommenderas av flera skäl. Tidsbristen inom olika ämnen kan lindras genom att man samarbetar vid genomförandet av t.ex. elevredovisningar. Att redovisa och presentera fakta om en artist eller konstnär handlar precis lika mycket om ämnet svenska som musik eller slöjd. Eleverna får läsa Birger Ekerlids bok "Fattiga som de voro". Har man möjlighet att låta hela klassen läsa boken, finns det många tänkbara arbetssätt att använda sig av, beroende av vilka tidsramar man har.

Att diskutera vad man läst är en naturlig uppföljning. Varför inte låta eleverna själva göra diskussionsfrågor? Om eleverna delas in i grupper och läser olika kapitel, kan de sedan presentera vad de läst för övriga grupper. Man kan göra tvärgrupper så att varje grupp består av elever som läst olika delar av boken.

"Undervisningen ska även syfta till att eleverna utvecklar förmåga att skapa och bearbeta texter, enskilt och tillsammans med andra."

Innan eleverna läser om Stor-Nila, kan de få delar av historien återberättade. Därefter kan de, gärna parvis eller i grupp, själva få skriva kortare texter eller scener baserade på vad de hört.

"Eleverna ska även stimuleras till att uttrycka sig genom olika estetiska uttrycksformer."

Musikalens manus kan spelas upp i sin helhet eller i urval, beroende av hur mycket tid man har till sitt förfogande. Eleverna kan också, gärna med Ekerlids bok som hjälp, skriva och dramatisera egna scener.

Under vårterminen 2013 arbetade eleverna i åk 8 på Röbro skolan i Storuman med berättande och drama. Som utgångspunkt för arbetet hade man boken "Fattiga som de voro" och undervisningens mål var att eleverna skulle:

- Utveckla förmågan att se vad som är viktigt i en text
- Utveckla förmågan att muntligt återberätta
- Utveckla den skriftliga förmågan (manusskrivning)
- Utveckla förmågan att i grupp framföra ett drama

Eleverna fick gruppvis läsa delar av boken och sedan återberätta handlingen för klassen. De fick även arbeta individuellt med manusskrivning och göra enklare dramatiseringar i grupp. Författaren Mikael Niemi besökte klasserna och berättade om sitt författarskap och hjälpte eleverna att komma igång med manusskrivandet. Arbetssättet har tydliga kopplingar till läroplanen och kan som tidigare nämnts varieras för att passa olika elever och elevgrupper. Ur ett språkligt perspektiv kan eleverna fundera över de olika varieteterna som finns i samiskan (t ex syd-, nord-, lule-, ume- och enaresamiska, som räknas som egna språk). Finns det några språkgrupper som liknar svenskan?

Eleverna kan också göra grammatiska jämförelser mellan svenskan och samiskan.

Hur många personliga pronomen finns det i t ex sydsamiskan?

ELEVENS VAL

Av 10 kap. 4 § tredje stycket i skollagen framgår: *"Undervisningen i elevens val ska syfta till att fördjupa och bredda elevens kunskaper i ett eller flera ämnen."*

Här finns alltså goda möjligheter att konkret arbeta med musikalen, för de skolor som väljer att sätta upp en egen föreställning.

Eftersom berättelsen om Stor-Nila och Lill-Docka spänner över flera tänkbara ämnesområden, finns det goda möjligheter att planera in projektarbeten under elevens val.

Berättelsen innehåller många dramatiska inslag, så man kan även låta eleverna spela upp valda delar eller scener under enklare former.

Det kan finnas många tillfällen där man vill arbeta med drama; inte bara under elevens val. Då kan manuskriptet vara till god hjälp, oavsett om man använder det i sin helhet, arbetar om det eller endast använder vissa delar.

Egna anteckningar

SAMERNAS RELIGION

Samernas religion hade stark anknytning till naturen.

Naturen var starkt besjälad. Växter, djur och natur-formationer var tillhåll för olika andar. Man offrade både till gudar och gudinnor.

Det gällde att hålla sig väl med med dessa, för att få bl.a. god jakt lycka och skydd för sin familj och sina renar. På varje plats där man reste kåtorna, restes också en sk.offerbänk, där man offrade t.ex. renar, fiskar och fåglar. I eldstaden offrades mat och dryck, till gudinnorna.

Andra offerplatser kunde vara en bergstopp, ett vattenfall..eller en plats vid en sjö ofta fanns en "seite" på offerplatsen, det var en speciellt formad sten eller t.ex. en trästock, som hade extra kraft av en inneboende ande.

Samernas gudavärld var uppdelad i 3 delar :

- det himmelska
- det jordiska
- det underjordiska, där de döda bodde.

Under 1600-talet, då Sverige blev ett lutherskt land skärptes lagarna mot de som trodde annorlunda. "Hedningar" blev skälls ordet för de som hade annan tro. Prästerna kom med sina män och tvingade samerna att överge sin tro och sina riter. Man brände hundratal av nåjdernas trummor OCH man brände även nåjder till döds i avskräckande syfte.

Nåjd var som den samiska prästen, en schaman, som hade kontakt med gudarna och de avlidnas värld. Trumman och dess olika bilder var en hjälp för nåjden att "se" vad som skulle hända. Inte bara Nåjden ägde en trumma, utan det fanns en trumma i var och varannan familj, där familjens "överhuvud" siade genom trummans bilder.

Någon gång på 1700-talet hade man efter hård omvändelsekampanj fogat in samerna i den kyrkliga läran och på 1800-talet började samerna att döpa sina barn, viga sig och begravas inom kyrkans ramar.

Deras egen tro fanns nu bara kvar i dold form....

källor : Sametinget.se, Grundskoleboken. Religion 2., samerna.se

Egna anteckningar

